

УДК 595.762.12(477)

В.Б. Різун

РІДКІСНІ ТА ЗНИКАЮЧІ ВИДИ ЖУКІВ-ТУРУНІВ (COLEOPTERA, CARABIDAE) ЗАКАРПАТТЯ

Різун В.Б. Редкие и исчезающие виды жуков-жужелиц (Coleoptera, Carabidae) Закарпатья // Науч. зап. Гос. природоведч. музея. – Львов, 2005. – Вип. 21. – С. 197-206.

Предлагается для охраны 75 видов жуков-жужелиц (*Coleoptera, Carabidae*), из Закарпатья среди которых: 2 – внесены в Европейский красный список (1991), 1 – в Красную книгу Украины (1994) и 25 – в Красный список жесткокрылых Польши (2002).

Rizun, V. Rare Rare and threatened with extinction species of ground beetles (Coleoptera, Carabidae) in Zakarpattia region // Proc. of the State Nat. Hist. Museum. – Lviv, 2005. – 21. – P. 197-206.

75 species of ground beetles in Zakarpattia region are suggested for protection, from which: 2 – are included in the European Red List (1991), 1 – in the Red Book of Ukraine (1994) and 25 – in the Red List of Beetles of Poland (2002).

Охорона комах, як і будь яких інших живих організмів, повинна базуватися на певних положеннях (спільних, загально визнаних засадах), які б забезпечували єдність методичних підходів і ґрунтовну наукову основу. В Україні такими вихідними документами є: Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" (1991 р.), на підставі якого розроблене "Положення про Червону книгу України", затверджене Постановою Верховної Ради України від 29 жовтня 1992 р., Закон України "Про тваринний світ", на підставі якого прийнята Постанова Кабінету Міністрів України "Про порядок ведення державного кадастру тваринного світу" від 15 листопада 1994 р. № 772; Постанова Кабінету Міністрів України "Про Концепцію збереження біологічного різноманіття України" від 12 травня 1997 р. №439.

Згідно із згаданим Положенням, Червона книга України [3] є основним державним документом, у якому містяться узагальнені відомості про сучасний стан видів тварин і рослин України, що перебувають під загрозою зникнення, та заходи щодо їх збереження та науково обґрунтованого відтворення. До Червоної книги України заносяться види тварин і рослин, які постійно або тимчасово перебувають чи зростають у природних умовах на території України, в межах її територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, і знаходяться під загрозою зникнення.

Організація збереження видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, поліпшення середовища їх перебування чи зростання, створення належних умов для розмноження у природних умовах, розведення та розселення покладається в межах їх компетенції на Кабінет Міністрів України, Ради народних депутатів, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи місцевого самоврядування, Міністерство охорони навколишнього природного середовища України та інші державні органи, на які законодавством України та Автономної республіки Крим покладено здійснення функцій у цій сфері.

Охорона та відтворення видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, забезпечується шляхом: встановлення особливого правового статусу видів тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення, врахування вимог щодо їх

охорони під час розробки законодавчих та інших нормативних актів; систематичної роботи щодо виявлення місць їх перебування та зростання, проведення постійного спостереження (моніторингу) за станом популяцій та необхідних наукових досліджень з метою розробки наукових основ їх охорони та відтворення; створення на територіях, де вони оселені (зростають), та на шляхах міграції системи заповідних та інших об'єктів, що особливо охороняються. Постійне чи тимчасове у процесі міграції перебування або зростання на певній території видів тварин чи рослин, занесених до Червоної книги України, є підставою для оголошення її об'єктом природно-заповідного фонду України загальнодержавного значення.

Види тварин і рослин, занесені до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи та природних ресурсів і Європейського Червоного списку, які трапляються на території України, заносяться до Червоної книги України або одержують інший особливий статус відповідно до законодавства України про охорону та використання тваринного і рослинного світу.

Пропозиції про занесення до Червоної книги України (або до регіональних "червоних списків") видів тварин або рослин можуть вносити відповідні науково-дослідні установи, державні і громадські організації, окремі фахівці, науковці. Пропозиції повинні включати наукове обґрунтування необхідності занесення виду тварин чи рослин до Червоної книги України (або регіонального "червоного списку"), відомості про його поширення, необхідні заходи щодо збереження і відтворення у природних чи спеціально створених умовах.

Одним із кроків, які б забезпечували комплексність і необхідний рівень даних, які збирає Національна Комісія, повинно бути створення на державному і регіональному рівнях (поряд із Червоною книгою України) наукових "червоних списків" тварин, зокрема різних таксономічних груп комах, як це вже зроблено для твердокрилих Польщі [4], до яких увійшли б усі zagrożені види організмів з їх розподілом на категорії уразливості. Для різних таксономічних груп комах критерії відбору видів до "червоних списків" могли б дещо відрізнитися. Червоний список видів комах України, Червоний список видів комах Українських Карпат чи Червоний список видів комах Закарпаття, створені із залученням ентомологів із різних регіонів країни, були б науковою основою для відбору видів до Червоної книги України.

"Червоні списки" і "червоні книги" становлять основу знань про зникнення таксонів у світовій і локальних фаунах, а також дозволяють слідкувати за ефективністю охорони біорізноманіття. "Червоні списки" є спрощеною формою "червоних книг" чи інших наукових опрацювань, які мають за мету реєстрацію, класифікацію і оцінку стану популяцій рідкісних видів. І хоч "червоні книги" є більш інформативними ніж "червоні списки", але останні мають незаперечну практичну перевагу, а саме, для їхньої підготовки і публікації необхідно менше коштів і часу, а тому вони можуть піддаватися частішій верифікації і поновленню.

Останнє видання Червоної книги України з'явилося в 1994 р.¹ До нього занесено 173 види комах, що становить 45% від усіх червонокнижних видів (382) тварин України. Із комах, занесених до Червоної книги України, 94 види (54%) трапляються чи траплялися в західному регіоні України. Як і в Україні в цілому, в її західних областях найбільшу кількість "червонокнижних" видів мають ряди

¹ У даний час триває підготовка нового видання Червоної книги України і кількість занесених до неї видів комах суттєво збільшиться.

перетинчастокрилих (37 видів, або 39,3%), лускокрилих (відповідно 34 і 36,1%) і твердокрилих (12 і 12,8%).

Спектр систематичних груп комах, охоплених Червоною книгою України, не відбиває всієї їхньої різноманітності. А інформація про розповсюдження окремих видів вимагає доповнення. Тому не дивно, що "...основною перешкодою, яка стримує розробку розумних стратегій в області охорони природи і управління її ресурсами, – є трудність отримання надійної інформації" [2]. Відсутні сучасні відомості і про сучасний стан популяцій багатьох видів комах Закарпаття, занесених до Червоної книги України [3].

Оскільки значна частина рідкісних, ендемічних видів комах, особливо тих, які характерні для Карпатського регіону, не увійшла до останнього видання Червоної книги України і не увійде до наступного, вкрай необхідне розширення списку рідкісних видів – потенційних кандидатів до наступних видань Червоної книги України, розроблення й уніфікація критеріїв їхнього відбору тощо. Адже відомо, що рідкісність свідчить про вразливість виду, яка веде до його вимирання.

Матеріал і методика досліджень

На підставі опрацювання літератури і регіональних колекцій та за результатами особистих зборів і спостережень нами складено "червоний список" видів жуків-турунів (*Coleoptera*, *Carabidae*), які пропонуються для охорони на території Закарпатської області. Критеріями включення видів до цього списку і присвоєння їм категорій уразливості обрано: 1) розміри ареалу виду і його представленість в Закарпатті; 2) загальна чисельність виду і його чисельність в Закарпатті; 3) ступінь біотопічної загроженості; 4) міграційні здатності виду. Виходячи із цих критеріїв, специфіки ентомологічних об'єктів, регіональних особливостей Закарпаття, а також із урахуванням міжнародного досвіду і з метою уніфікації підходів у пропонованому "червоному списку" жуків-турунів (*Coleoptera*, *Carabidae*) Закарпаття (табл. 1) приймаємо 6 категорій уразливості² окремих видів:

EX (*extinct, disappeared*) – **вимерлі і зниклі**: добре помітні види, що легко ідентифікуються, які були вказані для Закарпаття наприкінці 19 – початку 20 ст., але пізніше не виявлені; **EX?** – **можливо зниклі**: види, що були вказані для Закарпаття наприкінці 19 – початку 20 ст., а пізніше не виявлені, популяції яких, зважаючи на незначну чисельність, невеликі розміри або прихований спосіб життя, можуть залишатися невідомими спеціалістам;

CR (*critically endangered*) – **у критичній небезпеці**: види з низькою чисельністю по усьому ареалу, які живуть у сильно загроженому середовищі, відомі в регіоні за декількома локальними популяціями;

EN (*endangered*) – **у небезпеці**: переважно стенотопні види з низькою чисельністю, відомі з нечисленних острівних становищ на невеликій території (наприклад, високогірні східнокарпатські ендеміки), що не мають тенденції (і перспектив) до заселення нових заміщаючих біотопів;

VU (*vulnerable*) – **уразливі**: види з відносно високою чисельністю, відомі з нечисленних становищ розміщених на великій території, але які живуть в потенційно загрозованих середовищах;

² Категорії уразливості максимально адаптовані до прийнятих, зокрема, в Червоному списку твердокрилих Польщі [4].

LC (least concern) – низької турботи: види як з низькою, так і з високою чисельністю, які трапляються в стабільних середовищах, відомі в регіоні з нечисленних становищ на межі ареалу, а також види для яких основна частина ареалу знаходиться в Закарпатті;

DD (data deficient, indeterminate, poorly known) – недостатньо вивчені: переважно рідкісні види з низькою чисельністю, з недостатньо вивченими розповсюдженням, екологією і факторами ризику.

Результати досліджень

Для охорони в Закарпатській області України пропонуються 75 видів жуків-турунів (*Coleoptera, Carabidae*) (табл. 1).

Таблиця 1

Червоний список жуків-турунів (*Coleoptera, Carabidae*) Закарпаття

№	Види	Підстава для охорони	Категорія уразливості
1	2	3	4
1	<i>Omophron limbatum</i> (Fabricius 1776)	Раритет для Закарпаття. Живе в загроженому біотопі (береги рік, переважно піщані).	PL – NT ¹ ZKP – VU
2	<i>Leistus baenningeri</i> Roubal 1926	Раритет для України. Ендемік Сх. Карпат, рідкісний вид. Ареал виду знаходиться в межах Закарпаття, ?Румунії.	ZKP – EN
3	<i>Nebria fuscipes</i> Fuss 1850	Раритет для України. Ендемік Сх. Карпат.	ZKP – LC
4	<i>Nebria picicornis</i> (Fabricius 1801)	Раритет для Закарпаття. Живе в загроженому біотопі (береги передгірських рік).	PL – VU
5	<i>Nebria reitteri</i> Rybiński 1902	Раритет для України. Ендемік Сх. Карпат, у Закарпатті проходить західна межа ареалу виду.	ZKP – LC
6	<i>Calosoma sycophanta</i> (Linnaeus 1758)	Червона книга України (1994), рідкісний, красивий, корисний вид.	EU PL – NT ZKP – VU
7	<i>Carabus auronitens escheri</i> Palliardi 1825	Раритет для України. Підвид ендемічний для Карпат, красивий вид.	ZKP – LC
8	<i>Carabus clathratus</i> Linnaeus 1761	Раритет для України. Рідкісний, реліктовий вид. Живе в загрожених біотопах (болота, заплавні ліси). В Закарпатті крайнє південне місце знаходження виду.	PL – EN ZKP – CR
9	<i>Carabus fabricii</i> Panzer 1812	Раритет для України. Рідкісний високогірний вид. Представлений в ізольованих високогірних районах Українських Карпат окремими підвидами.	PL – EN ZKP – EN
10	<i>Carabus hampei</i> Küster 1846	Раритет для України. Ендемік Сх. Карпат. Переважаюча частина ареалу виду знаходиться в межах Закарпаття.	ZKP – LC
11	<i>Carabus intricatus</i> Linnaeus 1761	Раритет для України. Рідкісний, красивий вид рівнинних і передгірських теплих лісів.	EU PL – LC ZKP – LC

¹ Категорія уразливості (NT) прийнята в Червоному списку твердокрилих Польщі [4] і дуже близька до категорії уразливості (LC).

Продовження таблиці

1	2	3	4
12	<i>Carabus irregularis</i> Fabricius 1792	Раритет для України. Рідкісний вид характерний для пралісів.	PL – NT ZKP – LC
13	<i>Carabus nitens</i> Linnaeus 1758	Раритет для України. Рідкісний, реліктовий вид. У Закарпатті крайнє південне місце знаходження виду.	PL – VU ZKP – EX?
14	<i>Carabus obsoletus</i> Sturm 1815	Раритет для України. Ендемік Зх. і Сх. Карпат.	PL – LC ZKP – LC
15	<i>Carabus scheidleri preysleri</i> Duftschmid 1812	Раритет для України. В Закарпатті проходить східна межа ареалу виду.	PL – LC ZKP – LC
16	<i>Carabus zawadzki</i> Kraatz 1854	Раритет для України. Ендемік Східних Карпат. Переважаюча частина ареалу виду знаходиться в межах Українських Карпат.	PL – DD ZKP – LC
17	<i>Cychrus attenuatus</i> Fabricius 1792	Раритет для України. В Закарпатті проходить східна межа ареалу виду.	ZKP – LC
18	<i>Blethisa multipunctata</i> (Linnaeus 1758)	Раритет для України. Рідкісний вид. Живе в загроженому біотопі (береги рік).	PL – VU ZKP – EN
19	<i>Clivina ypsilon</i> Dejean 1829	Раритет для Закарпаття. В Закарпатті ізольоване, одне з найпівнічніших місць знаходжень виду.	ZKP – EX?
20	<i>Dyschiriodes roubali</i> Mařan 1938	Раритет для України. Ендемік Сх. Карпат. Ареал виду знаходиться в межах Закарпаття.	ZKP – DD
21	<i>Perileptus areolatus</i> (Creutzer 1799)	Раритет для України. Живе в загроженому біотопі (береги передгірських рік).	PL – DD ZKP – VU
22	<i>Thalassophilus longicornis</i> (Sturm 1825)	Раритет для України. Живе в загроженому біотопі (береги передгірських рік).	ZKP – VU
23	<i>Pseudanophthalmus pilosellus</i> (Miller 1868)	Раритет для України. Ендемік Зх. і Сх. Карпат. Рідкісний ендегейний вид, представник реліктового роду.	PL – NT ZKP – EN
24	<i>Blemus discus</i> (Fabricius 1792)	Раритет для України. Живе в загроженому біотопі (береги передгірських рік).	ZKP – VU
25	<i>Duvalius corpulentus</i> Weise 1875	Раритет для України. Ендемік Східних Карпат. Рідкісний вид. Основна частина ареалу виду знаходиться в Закарпатті.	ZKP – EN
26	<i>Duvalius roubali</i> Jeannel 1926	Раритет для України. Ендемік Східних Карпат. Рідкісний, ендегейний вид. Основна частина ареалу виду знаходиться в Закарпатті.	ZKP – EN
27	<i>Duvalius ruthenus</i> Reitter 1878	Раритет для України. Ендемік Східних Карпат. Рідкісний, ендегейний вид. Основна частина ареалу виду знаходиться в Закарпатті.	ZKP – EN
28	<i>Duvalius subterraneus</i> Miller 1868	Раритет для України. Ендемік Зх. і Сх. Карпат.	PL – NT ZKP – LC
29	<i>Duvalius transcarpathicus</i> Shilenkov et Rizun 1989	Раритет для України. Ендемік Сх. Карпат. Реліктовий вид, троглобіонт. Ареал виду повністю знаходиться в Закарпатті.	ZKP – EN
30	<i>Trechus carpaticus</i> Rybiński 1902	Раритет для України. Ендемік Пд. і Сх. Карпат. В Українських Карпатах проходить західна межа ареалу виду.	ZKP – LC
31	<i>Trechus fontinalis</i> Rybiński 1901	Раритет для України. Ендемік Сх. Карпат. Рідкісний, високогірний, вузькоареальний вид.	ZKP – EN
32	<i>Trechus latus</i> Putzeys 1847	Ендемік Карпат.	ZKP – LC
33	<i>Trechus plicatulus</i> Miller 1868	Раритет для України. Ендемік Сх. Карпат. Рідкісний, високогірний, вузькоареальний вид.	ZKP – EN
34	<i>Trechus pseudomontanellus</i> Rizun 1994	Раритет для України. Ендемік Сх. Карпат. Ареал виду повністю знаходиться в Закарпатті.	ZKP – LC

Продовження таблиці

1	2	3	4
35	<i>Trechus pulpani</i> Reška 1965	Ендемік Зх. і Сх. Карпат.	ZKP – LC
36	<i>Bembidion starki</i> Schaum 1860	Раритет для України. В Закарпатті знаходиться крайнє північне місцезнаходження виду.	ZKP – VU
37	<i>Patrobis quadricollis</i> Miller 1868	Раритет для України. Ендемік Сх. Карпат. В Українських Карпатах проходить західна межа ареалу виду.	ZKP – EN
38	<i>Deltomerus carpathicus</i> (Miller 1868)	Раритет для України. Ендемік Сх. Карпат.	PL – LC ZKP – LC
39	<i>Pterostichus burmeisteri</i> Heer 1841	Раритет для України. Рідкісний вид. У Закарпатті проходить східна межа ареалу виду.	ZKP – LC
40	<i>Pterostichus chamaeleon</i> Motschulsky 1865	Раритет для Закарпаття. В Закарпатті знаходиться крайнє північне місцезнаходження виду.	ZKP – LC
41	<i>Pterostichus foveolatus</i> Duftschmid 1812	Ендемік Карпат.	ZKP – LC
42	<i>Pterostichus inquinatus</i> (Sturm 1824)	Раритет для Закарпаття. У Закарпатті знаходиться крайнє північне місцезнаходження виду.	ZKP – LC
43	<i>Pterostichus pilosus</i> (Host 1789)	Раритет для України. Ендемік Карпат.	ZKP – LC
44	<i>Abax ovalis</i> (Duftschmid 1812)	Раритет для України. Рідкісний вид. У Закарпатті проходить східна межа ареалу виду.	ZKP – LC
45	<i>Abax schueppeli</i> Palliardi 1827	Раритет для України. Рідкісний вид, характерний для буково-ялицевих пралісів.	ZKP – LC
46	<i>Platynus krynickii</i> Sperk 1835	Раритет для України. Рідкісний вид, можливо, характерний для непорушених заплавної екосистем.	ZKP – VU
47	<i>Laemostenus terricola</i> (Herbst 1783)	Раритет для Закарпаття. Рідкісний ендегейний вид.	PL – CR ZKP – LC
48	<i>Platyderus rufus</i> (Duftschmid 1812)	Раритет для України. Рідкісний вид.	ZKP – LC
49	<i>Amara misella</i> Miller 1868	Раритет для України. Ендемік Пд. і Сх. Карпат.	ZKP – EN
50	<i>Amara rufipes</i> Dejean 1828	Раритет для Закарпаття. В Закарпатті знаходиться крайнє північне місцезнаходження виду.	ZKP – LC
51	<i>Amara saphyrea</i> Dejean 1828	Раритет для Закарпаття. В Закарпатті знаходиться крайнє північне місцезнаходження виду.	ZKP – LC
52	<i>Stenolophus discophorus</i> (Fischer von Waldheim 1823)	Раритет для Закарпаття. Живе в загроженому біотопі (береги рік). У Закарпатті – одне з крайніх північних місцезнаходжень виду.	ZKP – LC
53	<i>Stenolophus persicus</i> Mannerheim 1844	Раритет для Закарпаття. Живе в загроженому біотопі (береги рік). У Закарпатті – одне з крайніх північних місцезнаходжень виду.	ZKP – LC
54	<i>Parophonus maculicornis</i> (Duftschmid 1812)	Раритет для України. Рідкісний вид. У Закарпатті – одне з крайніх північних місцезнаходжень виду.	ZKP – LC
55	<i>Parophonus mendax</i> (Rossi 1790)	Раритет для України. В Закарпатті єдине місцезнаходження виду в Україні.	ZKP – LC
56	<i>Harpalus albanicus</i> Reitter 1900	Раритет для Закарпаття. Рідкісний вид. У Закарпатті – одне з крайніх північних місцезнаходжень виду.	ZKP – LC
57	<i>Harpalus cupreus fastuosus</i> Faldermann 1836	Раритет для Закарпаття. Рідкісний вид. У Закарпатті – одне з крайніх північних місцезнаходжень виду.	ZKP – LC

Закінчення таблиці

1	2	3	4
58	<i>Harpalus flavicornis</i> Dejean 1829	Раритет для Закарпаття. Рідкісний вид. У Закарпатті – одне з крайніх північних місцезнаходжень виду.	ZKP – LC
59	<i>Harpalus marginellus</i> Dejean 1829	Раритет для України. Рідкісний вид. У Закарпатті – одне з крайніх північних місцезнаходжень виду.	ZKP – DD
60	<i>Harpalus pygmaeus</i> Dejean 1829	Раритет для Закарпаття. Рідкісний вид. У Закарпатті – одне з крайніх північних місцезнаходжень виду.	ZKP – LC
61	<i>Ophonus diffinis</i> (Dejean 1829)	Раритет для Закарпаття. Рідкісний вид. У Закарпатті – одне з крайніх північних місцезнаходжень виду.	ZKP – LC
62	<i>Amblystomus metallescens</i> (Dejean 1829)	Раритет для Закарпаття. Рідкісний вид. У Закарпатті – одне з крайніх північних місцезнаходжень виду.	ZKP – LC
63	<i>Callistus lunatus</i> (Fabricius 1775)	Раритет для України. Рідкісний вид. У Закарпатті – одне з крайніх північних місцезнаходжень виду.	PL – NT ZKP – VU
64	<i>Dinodes cruralis</i> Fischer von Waldheim 1829	Раритет для Закарпаття. Живе в загроженому біотопі (береги рік). Рідкісний вид. У Закарпатті – одне з крайніх північних місцезнаходжень виду.	ZKP – VU
65	<i>Dinodes decipiens</i> (Dufour 1820)	Раритет для Закарпаття. Живе в загроженому біотопі (береги рік). Рідкісний вид. У Закарпатті – одне з крайніх північних місцезнаходжень виду.	ZKP – VU
66	<i>Chlaenius spoliatus</i> (Rossi 1790)	Раритет для Закарпаття. Живе в загроженому біотопі (береги рік). Рідкісний вид.	PL – EX? ZKP – VU
67	<i>Oodes gracilis</i> A. Villa et G.B. Villa 1833	Раритет для Закарпаття. Живе в загроженому біотопі (заболочені береги рік). Рідкісний вид. У Закарпатті – одне з крайніх північних місцезнаходжень виду.	PL – EN ZKP – LC
68	<i>Odacantha melanura</i> (Linnaeus 1767)	Раритет для України. Живе в загроженому біотопі (зарослі береги рік). Рідкісний вид.	PL – VU ZKP – VU
69	<i>Lebia humeralis</i> Dejean 1825	Раритет для Закарпаття. Рідкісний вид. У Закарпатті – одне з крайніх північних місцезнаходжень виду.	ZKP – LC
70	<i>Lebia marginata</i> (Fourcroy 1785)	Раритет для Закарпаття. Рідкісний вид. У Закарпатті – одне з крайніх північних місцезнаходжень виду.	PL – NT ZKP – LC
71	<i>Lebia scapularis</i> (Fourcroy 1785)	Раритет для Закарпаття. Рідкісний вид. У Закарпатті – одне з крайніх північних місцезнаходжень виду.	ZKP – LC
72	<i>Lionychus quadrillum</i> (Duftschmid 1812)	Раритет для України. Живе в загроженому біотопі (береги рік). Рідкісний вид.	PL – NT ZKP – VU
73	<i>Drypta dentata</i> (Rossi 1790)	Раритет для Закарпаття. Живе в загроженому біотопі (береги рік). Рідкісний вид.	PL – LC ZKP – VU
74	<i>Polystichus connexus</i> (Fourcroy 1785)	Раритет для України. Рідкісний вид. У Закарпатті – одне з крайніх північних місцезнаходжень виду.	PL – EN ZKP – LC
75	<i>Artinus bombardia</i> (Illiger 1800)	Раритет для України. Рідкісний вид. Можлива знахідка в Закарпатті.	ZKP – EX?

Примітки: EU – види включені до Європейського Червоного списку тварин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі (1991); PL – види включені до Червоного списку твердокрилих Польщі [4]; ZKP – види запропоновані для охорони на території Закарпаття; Сх. – східні; Зх. – західні; пд. – південні.

До найвищих категорій уразливості належать: можливо зниклих (**EX?**) – 3 і у критичній небезпеці (**CR**) – 1 вид (табл. 2). Згадані дві категорії уразливості дуже близькі і, якби не знахідка 28.06.2004 р. в урочищі Оток 1 екз. *Carabus clathratus* L. (не реєструвався в Закарпатті понад 70 років), цей вид також довелося б віднести до категорії, можливо зниклих (**EX?**).

Таблиця 2
Розподіл видів жуків-турунів (*Coleoptera, Carabidae*) з Червоного списку Закарпаття за категоріями уразливості

Категорія уразливості	Кількість видів	Види
EX?	3	<i>Carabus nitens</i> L., <i>Clivina ypsilon</i> Dej., <i>Aptinus bombarda</i> (Ill.)
CR	1	<i>Carabus clathratus</i> L.
EN	12	<i>Leistus baenningeri</i> Roub., <i>Carabus fabricii</i> Panz., <i>Blethisa multipunctata</i> (L.), <i>Pseudanophthalmus pilosellus</i> (Mill.), <i>Duvalius corpulentus</i> Weise, <i>D. roubali</i> Jeann., <i>D. ruthenus</i> Reitt., <i>D. transcarpathicus</i> Shil. et Riz., <i>Trechus fontinalis</i> Ryb., <i>T. plicatulus</i> Mil., <i>Patrobus quadricollis</i> Mill., <i>Amara misella</i> Mill.
VU	15	<i>Omophron limbatum</i> (F.), <i>Nebria picicornis</i> (F.), <i>Calosoma sycophanta</i> (L.), <i>Perileptus areolatus</i> (Creutz.), <i>Thalassophilus longicornis</i> (Sturm), <i>Blemus discus</i> (F.), <i>Bembidion starki</i> Schaum, <i>Platynus krynickii</i> Sperk., <i>Callistus lunatus</i> (F.), <i>Dinodes cruralis</i> Fisch. von Waldh., <i>D. decipiens</i> (Dufour), <i>Chlaenius spoliatus</i> (Rossi), <i>Odacantha melanura</i> (L.), <i>Lionychus quadrillum</i> (Duft.), <i>Drypta dentata</i> (Rossi)
LC	42	<i>Nebria fuscipes</i> Fuss, <i>N. reitteri</i> Ryb., <i>Carabus auronitens escheri</i> Pall., <i>C. hampei</i> Küst., <i>C. intricatus</i> L., <i>C. irregularis</i> F., <i>C. obsoletus</i> Sturm, <i>C. scheidleri preysleri</i> Duft., <i>C. zawadzki</i> Kraatz, <i>Cychrus attenuatus</i> F., <i>Duvalius subterraneus</i> Mill., <i>Trechus carpathicus</i> Ryb., <i>T. latus</i> Putz., <i>T. pseudomontanellus</i> Riz., <i>T. pulpani</i> Reš., <i>Deltomerus carpathicus</i> (Mill.), <i>Pterostichus burmeisteri</i> Heer, <i>P. chamaeleon</i> Motsch., <i>P. foveolatus</i> Duft., <i>P. inquinatus</i> (Sturm), <i>P. pilosus</i> (Host), <i>Abax ovalis</i> (Duft.), <i>A. schueppeli</i> Pallrd., <i>Laemostenus terricola</i> (Herbst), <i>Platyderus rufus</i> (Duft.), <i>Amara rufipes</i> Dej., <i>A. saphyrea</i> Dej., <i>Stenolophus discophorus</i> (Fisch. von Waldh.), <i>S. persicus</i> Mann., <i>Parophonus maculicornis</i> (Duft.), <i>P. mendax</i> (Rossi), <i>Harpalus albanicus</i> Reitt., <i>H. cupreus fastuosus</i> Fald., <i>H. flavicornis</i> Dej., <i>H. pygmaeus</i> Dej., <i>Ophonus diffinis</i> (Dej.), <i>Amblystomus metallescens</i> (Dej.), <i>Oodes gracilis</i> A. Vill. et G.B. Vill., <i>Lebia humeralis</i> Dej., <i>L. marginata</i> (Fourcr.), <i>L. scapularis</i> (Fourcr.), <i>Polystichus connexus</i> (Fourcr.)
DD	2	<i>Dyschiriodes roubali</i> Mař., <i>Harpalus marginellus</i> Dej.

До категорії видів у небезпеці (**EN**) належать 12, більшість з яких – це вузькоареальні ендеміки високогір'я Східних Карпат, крім троглобіонтного *Duvalius transcarpathicus* Shil. et Riz. відомого лише з печер і інших підземних порожнин південно-західного макросхилу хребта Красна (ареал виду повністю знаходиться в Закарпатті) та гігрофільного *Blethisa multipunctata* (L.), який є стенотопним видом з низькою чисельністю по всьому ареалу, і не має тенденції (і перспектив) до заселення нових заміщаючих біотопів.

Категорія уразливих (**VU**) нараховує 15 видів, з яких більшість гігрофільні берегові види, крім лісового мезофіла *Calosoma sycophanta* (L.) і степового ксеротермофіла *Callistus lunatus* (F.).

До видів, які потребують низької турботи (**LC**), зараховуємо 42, серед яких є види, які тяжіють до лісів старшого віку (пралісів) (*Carabus auronitens escheri* Pall., *C. intricatus* L., *C. irregularis* F., *Cychrus attenuatus* F., *Trechus pulpani* Reš., *A. schueppeli* Pallrd., *Platyderus rufus* (Duft.)), і гігрофільні види берегів гірських потоків або передгірських рік (*Nebria fuscipes* Fuss, *N. reitteri* Ryb., *Duvalius subterraneus* Mill., *Trechus latus* Putz., *T. pseudomontanellus* Riz., *Deltomerus carpathicus* (Mill.), *Stenolophus discophorus* (Fisch. von Waldh.), *S. persicus* Mann.), і степові ксеротермофіли (*Amara rufipes* Dej., *A. saphyrea* Dej., *Parophonus maculicornis* (Duft.), *P. mendax* (Rossi), *Harpalus albanicus* Reitt., *H. cupreus fastuosus* Fald., *H. flavicornis* Dej., *H. pygmaeus* Dej., *Ophonus diffinis* (Dej.), *Polystichus connexus* (Fourcr.)), і ендегейні види (*Laemostenus terricola* (Herbst)) і ін.

До категорії недостатньо вивчених (**DD**) нами віднесено 2 види *Dyschiriodes roubali* Mař. і *Harpalus marginellus* Dej., хоч частину видів з групи (**LC**), очевидно, можна було б також зарахувати до цієї категорії (**DD**).

Таким чином із 443 видів жуків-турунів Українських Карпат [1] для охорони на території Закарпаття пропонується 75 видів, або 16,9%.

Обговорення

Слід зауважити, що віднесення виду до тієї чи іншої категорії уразливості залежить як від об'єктивних чинників (ступінь вивченості виду), так і від суб'єктивних (думка спеціаліста, територія яку охоплює "червоний список" тощо). Крім цього, з часом, види можуть переходити з однієї категорії в іншу, що особливо актуально для таких динамічних об'єктів, як комахи.

Більшість видів запропонованих для охорони в Закарпатті на даний момент охороняються в природно-заповідних об'єктах різного рангу (Карпатський біосферний заповідник, НПП "Синевир", НПП "Ужанський", заказник Великодобронський і ін.). Проте частина видів, зокрема *Omophron limbatum* (F.), *Carabus nitens* L., *Blethisa multipunctata* (L.), *Clivina upsilon* Dej., *Perileptus areolatus* (Creutz.), *Thalassophilus longicornis* (Sturm), *Blemus discus* (F.), *Bembidion starki* Schaum, *Dinodes cruralis* Fisch. von Waldh., *D. decipiens* (Dufour), *Chlaenius spoliatus* (Rossi) та ін., охоплені охороною недостатньо. Тобто, основні місця їхнього проживання і відтворення, а це, в основному, болотні або лучні і лісові заплавні біотопи, перебувають поза межами існуючих резерватів під сильним антропогенним пресінгом. Тому, одним із першочергових завдань повинно бути охоплення правовою охороною найбільш збережених заплавних і болотних біотопів Закарпаття або підвищення охоронного статусу вже існуючих природоохоронних територій.

Створення "червоних списків" жуків-турунів та інших груп біоти для інших адміністративних областей України, а також природних регіонів (Українські Карпати, Розточчя, Медобори тощо), і налагодження моніторингу за станом популяцій загрожених видів дозволить здійснювати оптимальну природоохоронну політику в регіонах і в державі загалом та забезпечить максимальне збереження біологічного різноманіття.

Висновки

Для охорони в Закарпатті (територія Закарпатської області) пропонуються 75 видів жуків-турунів (*Coleoptera, Carabidae*), з яких 2 – занесені до Європейського Червоного списку (1991), 1 – до Червоної книги України (1994) і 25 – до Червоного списку твердокрилих Польщі [4].

За категоріями уразливості види розподілені наступним чином: можливо зниклих (**EX?**) – 3, у критичній небезпеці (**CR**) – 1, у небезпеці (**EN**) – 12, уразливих (**VU**) – 15, низької турботи (**LC**) – 42 і недостатньо вивчених (**DD**) – 2.

Подяка

Дослідження проведено завдяки міжнародному англійсько-австрійсько-українському проекту "Закарпатські заплавні ліси, Україна" (WWF-UK 006702P).

1. Різун В.Б. Туруни Українських Карпат. – Львів, 2003. – 210 с.
2. Тригерн Дж. Вступление // Сахара. — М.: Прогресс, 1990. — С. 7.
3. Червона книга України. Тваринний світ. — Київ: "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 1994. — 464 с.
4. Pawłowski J., Kubisz D., Mazur M. Coleoptera Chrząszcze // Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. – Kraków, 2002. – S. 88-110.

Державний природознавчий музей НАН України, Львів

ЗАМІТКИ

Нові знахідки *Licinus hoffmannseggi* (Panzer) 1797 та *Cychrus semigranosus* Palliardi 1825 (*Coleoptera, Carabidae*) в Прут-Дністровському межиріччі. – *Licinus* (*Neorescius*) *hoffmannseggi* (Panzer) 1797 розповсюджений від центрального французького плато, через гори Середньої та Південно-Східної Європи до Карпат і Балкан (Burakowski et al., 1974). В Україні досі був відомий тільки з Карпат (Бескиди, Горгани, Чорногора, Красна, Боржава, Рівна, Закарпатська низовина) від поясу букових лісів до нижньої частини субальпіки (Різун, 2003). Лісовий мезо-гігрофіл, моллюскоїд. При дослідженні ландшафтного заповідника "Козакова долина", вид був вперше виявлений на Поділлі (Прут-Дністровське межиріччя: північно-східна околиця м. Івано-Франківська, ок. с. Вовчинці, Дністровське лісництво, під корою повалених дерев, 02.05.2004 р.).

Cychrus semigranosus Palliardi 1825 розповсюджений в північній частині Балканського півострова, Південних Карпатах (Csiki, 1946), у південно-західній частині України (Опілля, Західне Поділля, Прут-Дністровське межиріччя), околицях Києва, Канева (Різун, 2003), а також знайдений В.Б. Різун (усне повідомлення) у Передкарпатті (Івано-Франківська обл., Косівський р-н, ок. с. Кобаки, дубовий ліс). Трапляється в широколистяних лісах. Вид виявлений (02-05.05.2004 р. у лісовій підстилці) у ландшафтному заповіднику "Козакова долина" (Івано-Франківська обл., Тисменицький р-н, ок. с. Вовчинці) – **В.С. Пушкар** (Прикарпатський університет ім. В. Стефаніка, Студентське наукове ентомологічне товариство "Тенакс-17", м. Івано-Франківськ).